

ЗИГМУНД

Фройд

4

Преходността

Траур и меланхолия

Отричането

Загръжка, симптом и страх

основни
текста

Превод от немски език:

Елица Цигорийна

Светлана Събева

Д-р Давид Иерохам

За болката, която е и психична

В памет на брат ми

В това издание са съчетани четири текста, отразяващи различни периоди от развитието на идеите на Фройд. Два от тях са написани по време на Първата световна война, другите – след нея. Първите два са написани от човек, който живее в империя, другите два – от човек, който живее в малката, „по-незабележима“ Австрия. Написани са и в различни възрасти на техния автор. Последните два – когато вече е бил болен. На пръв поглед засягат само психоаналитичната идеология, но както и във всички негови текстове, зад тях личат общочовешките проблеми, пречупени през преживяванията на нашия герой, д-р Зигмунд Фройд. Във всеки от тези текстове има нещо ново и различно от написаното дотогава. Трудно е то да бъде

точно открито. Може би все пак те отдават повече внимание на психоаналитичната теория, но включват и по-внимателното прислушване към важността на преживяванията и на това, което се случва в едно по-скоро вътрешно „психично пространство“, в което има повече чувства и най-вече психична болка – феномени, които дотогава остават недокрай обговорени в творчеството на Фройд. Естествено, те носят и недостатъци, но за тях – накрая.

***

„Преходността“ излиза през 1916 година, но описва едно случване година преди началото на Първата световна война. Като че ли Фройд има нужда от оптимизъм, а може би (както пише неговият биограф Ърнест Джоунс) на психоаналитичното общество е необходимо да демонстрира, че практически в психоанализата има повече оптимизъм, отколкото обикновено се предполага.¹ А това се налага, тъй като критици на Фройд (включително и у нас днес) си позволяват да го обвиняват в песимизъм по отношение на човешката природа и даже в мизантропия. Джоунс разглежда текста като немедицински. В местен, български контекст преди години Исак Паси го включва в сборник с текстове на Фройд за естетиката, литературата и изкуството.

---

¹ Jones, E., *Sigmund Freud*, 1955, The Hogart Press, 2 том, 418-419.

В текста става дума за един съвместен излет в планината, в който има трима участници: Фройд, вероятно великият поет Райнер-Мария Рилке и Лу Андреас-Саломе, която е приятелка на Рилке и последователка на Фройд в психоанализата. Може би именно тя е запознала Фройд с Рилке, вероятно с надеждата, че поетът ще се подложи на психоанализа. Представеният от Фройд разговор се върти около преходността на явленията, която предизвиква разочарованието на поета, възкликващ приблизително следното: „Защо е тази красота около нас, когато много скоро, с настъпването на зимата, тя ще изчезне!“. Доктор Фройд страстно защитава преходността като част от самата красота на света. Доводите на Фройд са отразени в текста, но надали младият Рилке се е съгласил с тях. *Именно* сдържаността на Рилке, на фона на мълчанието на красивата Лу-Саломе, карат Фройд да напише, че техните тъжни мисли са свързани с предпазването от един траур поради раздяла – траур, който те се страхуват да изпитват. Само година по-късно Фройд ще се потопи в тази тема и ще я изследва в „Траур и меланхолия“. Заслужават внимание думите му за войната, която е разрушила отношенията и културата, но това оцеляване е довело до сплотяване в рамките на наранената родина, семействата и т.н. Но дали разрушеното е изгубило стойността си, като е било изобличено в своята преходност? Фройд страстно отрича това, като говори за реконструиране, което ще доведе до още по-високи и трайни ценности от предишни-

те. Именно тук може би се прокрадва оптимизмът му, според който именно вечната преходност на живота го прави истински красив. Струва ми се, че в този текст, освен темата за траура, присъства и една много по-важна тема, която Фройд имплицитно засяга: това е темата, която впоследствие вълнува сериозни психоаналитични и психотерапевтични автори като Яков Морено например – темата за креативността. Или по-точно: за способността на човека да сътворява новото и да преосмисля старото, или даденостите, по нов начин. Именно в това се състои творчеството. От друга страна, необходимо ли е да се дават дефиниции на отвлечени понятия като оптимизъм или надежда? Според мен текстът ни насочва по-скоро към реалността – такава, каквата е, и която Фройд е съумявал да посреща и приема, без да се отдава на илюзии и да твърди, че всичко е добре, когато всъщност е много зле (както Волтер определя оптимизма в „Кандид и оптимизмът“). В своя текст Фройд като че ли ни призовава да не губим разсъдъка и надеждата си и да се доверим на творческите си възможности, познавайки на какво сме способни, въпреки развихрилата се вакханалия на човешката деструктивност.

В тази среща вероятно се намесва и нещо поинтересно, което Фройд може и да не е знаел, и то е, че Рилке е изключителен „експерт“ по въпросите на умирането и смъртта. Неподражаемият тълкувател на много велики писатели и мислители, Морис Бланшо, в свое изследване за Рилке казва, че поетът смята, че

„смъртта узрява в нас самите, тя е плод, изпълнен със сладост в тъмнина, или пък винаги зелен и без сладост, а ние, които сме листата и кората, трябва да го износим и да го храним. Следователно смъртта е част от съществуването, смъртта живее от живота ми, от сърцевината му“². За Рилке, както и за Ницше, правилната смърт е тази, която сам си причиняваш, тя се състои в това, да умреш от личната си смърт, да запазиш докрай своята индивидуалност: „Човекът иска да умре, но в избран от него миг и по свой начин... Моята смърт трябва да навлезе все по-навътре в мен, да стане моя невидима форма, мой жест, мълчалива невидима форма, дълбоко скрита тайна. Имам доста работа, за да стане тя такава, всичко това е моя работа, тя трябва да бъде мое дело, мое творение, но това творение е отвъд мен, то е тази част от моето аз, която остава тъмна за мен, до която не достигам и над която нямам власт.“ Може би това е доста близко до Фройд като отношение и като начин на мислене, особено като имаме предвид неговия собствен избор докога да живее и кога да умре. Така или иначе, според мен в „Преходност“ има като че ли едно „несрещане“, поради което младият поет остава мълчалив и анонимен, а Фройд – разочарован и тъжен, даже отчаян в мислите си, въпреки оптимистичното съдържание на думите му.

Тук ми се иска да отбележа и още нещо. На сцената на този текст присъстват трима души, които се

---

² Бланшо, М., *Литературното пространство*, С., 2000, Лик, 117-166.

опитват – през разговора си, който неминуемо е съществувал – да срещнат и другите двама, и същевременно собствените си чувства и мисли. За да се случи една пиеса, са важни и отношенията между персонажите. Не можем да гадаем за тях, но според мен те не са успели да постигнат особена искреност и дълбочина. Може би Рилке, както твърдят описанията на характера му, е бил твърде тих и деликатен; Лу-Саломе, описвана като негова муза – твърде мълчалива; а нашият герой, Зигмунд Фройд – потънал в предчувствия за едно нерадостно бъдеще на човечеството (годината е 1913-а). Когато в една драма липсват условия за отношения между персонажите, авторът подпомага протагониста в изследването на по-големите дълбочини на характера, като му написва монолог. Именно това е целта на този Фройдов монолог, насочен към изследване на себе си – изследване, пречупено през идеята за преходността като част от съществуването ни.

От „Преходността“ до следващия текст, включен в настоящата книга, има само една крачка – или само една година. Някои почитат този текст като един от най-значимите и отразяващ едно от най-големите открития на Фройд, както и като сякаш повратен момент в творчеството му. Това се отбелязва не само по отношение на съдържанието му, но и по отношение на начина, по който е написан.

Става дума за „Траур и меланхолия“.

Този текст е един от така наречените метапсихологични текстове на Фройд, които той пише по време на войната и които би трябвало да укрепят научния фундамент на психоанализата. От фактологична гледна точка е интересно, че в свое писмо до Ференци Фройд споменава за 12 статии; от тях обаче остават само пет, останалите той може би унищожава. Представените в тях идеи вероятно не изчезват, а навлизат в по-късните му теоретични работи, изразени са в тях. Когато говорим за сътворяването на тези текстове, не можем да отменим обстоятелствата, при които живее Фройд по време на войната. Те са подробно отразени в биографиите и книгите, посветени на живота му. В този период, по време на Първата световна война, Фройд няма пациенти. Те идват повече отвън, от чужбина, тъй като и повечето му ученици са от други държави. Според Д. Мелцер Фройд има време да отглежда теорията си, като наличните проблеми са във всички посоки – те са свързани с изграждането и доразвиването ѝ, с техническите проблеми на психоанализата, и не на последно място, отнасящи се до това как психоаналитичното учение да постигне полагаемото му се място в света, като част от културата. Тук съзираме и нещо интересно от характера на Фройд: когато е на върха на своите творчески способности и в разцвета на авторитаризма си (Юнг и Адлер са щастливо отлъчени), той често е на границата на своите големи колебания и

съмнения, като се хвърля да ревизира собственото си мислене. Същевременно, както отбелязват най-добри читатели на Фройд, психоанализата достига в своето развитие до нови територии, които имат нужда от по-дълбоко осмисляне.

Серията от метапсихологични текстове е още едно усилие на Фройд да отстоява този нов клон в познанието за човека и да го отличи от всички останали идеологии, тъй като се основава на съвсем различни методи и факти, отразени в клиничната му практика, описана до голяма степен и в неговите прочути „5 случая“ на психоанализата*. Тук ще си позволим да повторим мнението на Доналд Мелцер, че ролята на Фройд като тънък наблюдател, чувствителен психотерапевт и проникновено чуващ текстовете на пациентите си клиницист се издига до известна степен на по-високо ниво от ролята на Фройд като теоретик, който се опитва да установи теоретичните постулати на психоанализата. Вероятно усилията му относно последното се дължат и на грижата му за оцеляване на самото учение, особено в онези смутни исторически времена, когато той пише така наречените от него самия метапсихологични работи.

---

* Вж. бълг. издания както следва: „Дора“ (2009), „Човекът плъх“ (2010), „Малкият Ханс“ (2011), „Председателят Шребер“ (2012), „Човекът вълк“ (2013), както и Случай 0: „Анна О.“ (2016), всички те издания на ИК КХ – Критика и Хуманизъм и ИК Стигмати; бел. р.

В „Траур и меланхолия“ Фройд изследва човешката реакция по отношение на загубата или разочарованието, което може да бъде свързано със загуба както на обичан човек, така и на нещо, което е стойностно за индивида: идеали, ценности и т.н. За разлика от онези загуби, при които процесите включват съзнанието, в патологичното тъгуване процесът е несъзнаван, като пациентът не може да осъзнае какво е изгубил.

В двете състояния – на траур и на меланхолия – потиснатостта и загубата на интерес могат да бъдат обяснени с работата на траура, в която е потопен Азът. При меланхолията обаче има още един елемент: редуцията на „самоуважението“. „При траура – казва Фройд – беден и пуст е станал светът, при меланхолията такъв е самият Аз.“ В меланхолията са налице тежко „самоощетяване“ и „самоунижение“, които достигат до налудности за наказание.

Какъв е пътят на изграждане на този драматичен сюжет и как той се разполага на „сцената на психичното“? Тук ще се запитаме дали вече съществува такава сцена във вижданията на Фройд.

Можем да започнем със самообвинението „аз съм неспособен“, което – декодирано – означава всъщност „ти си неспособен“. Според Фройд това са упреци към някоя значима личност от най-близкото обкръжение на пациента. Куинодос смята за интересно, че Фройд акцентира върху една езикова специфика при самообвиненията: той използва игра на думи, като показва, че в езика „оплакване“ означава и субективно оплак-

ване от някакъв дискомфорт, и оплакване пред съдебна инстанция, което може да се нарече оплакване, или тъжба, срещу някой, от когото човек е недоволен. Тоест, казва той, „актуалната лингвистична структура на себеобвинението произлиза от вътрешния психологически конфликт на пациента“.³ По-нататък Фройд систематично и последователно изследва един след друг различните елементи на меланхолното състояние – оралната интроекция на изгубения обект, идентификацията с този обект през регреса от обектната любов към нарцисизма, насочване на омразата срещу обекта към самия себе си.

Не по-малко важно е и прекъсването, от страна на меланхолно болния, на връзките с външния свят и нарцистичното отдръпване. При „нормалния“ траур индивидът е способен да се откаже от изгубения обект и оттегля либидото си от него. Оттегленото либидо остава свободно и може да бъде инвестирано в нов обект. При меланхолията това не се случва и Азът поглъща обекта във фантазията си, за да не се раздели с него, за да бъдат едно с него – това всъщност е и нарцистичната идентификация. В пресъздаването на този процес Фройд е истински драматург: „Сянката на обекта е надвиснала над Аза до такава степен, че оттук насетне, от позицията на една особена инстанция [особена действаща сила, б. м., Д. И.], Азът може да бъде осъждан като обект, като изоставения обект.

---

³ Quinodoz, J.-M., *Reading Freud*, 2005, Routledge, 148-151.

По този начин загубата на обекта се е превърнала в загуба на Аза, а конфликтът между Аза и обичания човек – в едно разцепление между критичното отношение на Аза и другата част от Аза, променена в процеса на идентификация.“

Именно това е промяната на посоката на обектния катексис, който се насочва към Аза, като последният се превръща в амалгамна смес с обекта, което обяснява меланхоличната загуба на интерес към тези, които принадлежат към непосредствения кръг на Аза, и последващото „нарцистично“ отдръпване в самия себе си. И наистина, меланхоличните пациенти са твърде заети със себе си, като същевременно изглеждат и всмукани от вихъра на себеобвиненията. Обръщането на обвиненията към субекта включва и разцепването на Аза – една част се слива с изгубения обект, докато другата критикува пациента и се позиционира като „агенция“, която Фройд нарича съвест. Именно тази критична агенция е предшественик на това, което по-късно Фройд ще нарече Свъръхаз.

Има още една характеристика на депресивната картина, която е директно свързана с емоциите, и тя се състои в това, че любовта регресира до нарцистична идентификация, а омразата се обръща срещу Аза на пациента. Според Фройд себедеструктивната тенденция при меланхолията е резултат от засилване на амбивалентността, съчетаваща любовта и омразата, и се отнася както до Аза, така и до обекта, като тези афекти се разделят и всеки поема по свой собствен

път. От една страна, субектът продължава да обича обекта, но с цената на връщане към една примитивна форма на любов-идентификация, в която обичането на обекта включва да бъдеш самия обект. „В този случай нарцистичната идентификация с любовния обект се превръща в заместител на любовната инвестиция, от което следва, че въпреки конфликта с обичания човек, не съществува необходимост любовната връзка с него да бъде изоставена. Подобно заместване на любовта към обекта с идентификация е един от значимите механизми на нарцистичните нарушения.“ Либидото регресира до канибалистичната орална фаза на развитието, в която Азът инкорпорира обекта в себе си, поглъщайки го. Също поради нарцистичната идентификация с обичания обект, омразата на субекта към обекта във външния свят се обръща срещу Аза, който се е слял с обекта. „В случай че любовта към обекта – любов, която не може да се изостави, за разлика от самия обект, който бива изоставен – намери спасение в нарцистичната идентификация, то тогава се задейства омразата към този обект, служещ за заместител – той бива оскърбяван, унижаван, подлаган на страдание и посредством това страдание се постига садистично удовлетворение.“

Носещото несъмнена наслада самоизтезание на меланхолика означава същото, което значи и съответният феномен при натрапливата невроза – задоволяване на слонността към садизъм и омраза, предназначена за определен обект, която по коментирания

начин се е насочила към собствената личност.

Не на последно място в текста Фройд разглежда и манията, като смята, че и двете състояния се борят с един и същи комплекс, на който Азът е станал жертва при меланхолията; докато при манията същият този комплекс е бил овладян и държан настрана от Аза. „Ако обединим двете опорни точки, излиза следното: в манията Азът трябва да е преодолял загубата на обекта (или траура по тази загуба, или пък може би по самия обект) и при това положение става достъпно цялото количество контраинвестиции – тези, които болезненото страдание на меланхолията е придърпвало от Аза и е привързвало към себе си. Манийният индивид ясно ни демонстрира своето избавление от обекта, заради който се е поболял, впускайки се точно като някой ненаситник в нови обектни инвестиции“.

Пак ще кажем, че „Траур и меланхолия“ според нас е едно от най-добрите произведения на Фройд. За това подробно пишат Томас Огдън⁴, Доналд Мелцер⁵, а вероятно и други автори. Според Мелцер има една линия в творчеството на Фройд, която е свързана с тъгуването, а вероятно и със собственото му тъгуване. Свързана е и с нарцисизма. Между 1914 и 1920 г. Фройд последователно губи брат си, дъщеря си и внука си. Имаме причини да мислим, че самият той е преживявал болезнено своите загуби, и кога-

---

⁴ Ogden, T., „A new reading of the origin of object relation theory“, в: *This Art of Psychoanalysis*, 2000, Routledge, 27-44.

⁵ Meltzer, D., *The Kleinian development*, 2008, Karnac, 17-141.

то пише, че либидото трябва да се откъсне от всеки един спомен или очакване, свързано с изгубен обичан обект, той го пише от позицията на болезнен собствен опит. Същевременно не можем да не отбележим последователността на неговите теоретични търсения. Например развитието на идеята за идеалния Аз от текста за нарцисизма от 1914 г. към „критичната агенция“, наречена от него съвест в „Траур и меланхолия“ от 1915 г., към Идеал на Аза в „Групова психология и анализ на Аза“⁶ от 1921 г. и накрая към окончателното изграждане на структурната теория и инстанцията на Свъръхаза в „Аз и То“ през 1923 г. Друга линия на размишление, която остава по-незабелязана, е идеята за идентификацията, която е предложена в текста за Леонардо да Винчи⁷ – идеята за едно психично развитие, което върви между идентификацията с майката и сублимирането на желанията, изразено в научното му любопитство и откритията в тази посока, и отново в двата текста, споменати по-горе. Не може да се отрече клинична интуиция и теоретична страст при Фройд, които довеждат до идеята, че Азът не е монолитен и същевременно не е толкова крехък, а е достатъчно силен да се упражнява в изтласкванията; както и до това, че според нас той пръв започва да вижда Аза като сце-

---

⁶ Freud, S., „Group Psychology and the Analysis of the Ego“ (срв. бълг. издание „Психология на масите и анализ на човешкото Аз“ във: Фройд, З., *Тайната на живота*, С., 1993, Евразия).

⁷ Фройд, З., „Един детски спомен на Леонардо да Винчи“, във: Фройд, З., *Естетика, изкуство, литература*, съст. И. Паси, С., 1991, УИ „Климент Охридски“.

на с много персонажи, включително такива като траура, който играе ролята на персонаж на вътрешната ни сцена, показвайки на Аза, че самото му присъствие удостоверява, че субектът е още жив и именно той – траурът, го разграничава от изгубения обект. Именно тези проникновения на Фройд правят възможно и лечението на меланхолията, толкова разпространена в по-късни времена.

***

В един малък, но не по съдържание и смисъл текст Фройд отбелязва това, което в психоанализата се нарича „отричане“. Предложението на Фройд по дефиниция е, че става дума за защитен механизъм, чрез който субектът изразява по отрицателен начин желание или мисъл, чието присъствие или съществуване изтласква. Това е един от начините да се опознае изтласканото, като чрез логиката на отричането мисълта се освобождава от наложените от изтласкването ограничения. Като че ли един обект може да бъде изгубен и въпреки това в същото време да допуска преживяване на удоволствие. Тъй като в несъзнаваното няма отричане, то в реалната психоаналитична сесия може да се покаже посоката и мястото на изтласкания материал.

Най-ценния принос за клиниката след войната Фройд обаче прави с публикувания през 1926 г. „Задръжка, симптом, страх“. Това е текст, отнасящ се до различни проблеми, свързани със страха. Вероятно е той да дължи възникването си на теорията на Ото Ранк за ролята на травмата при раждането като общ знаменател за всички тревожни състояния. Изглежда първоначално Фройд е приел тази теория, но впоследствие тя започва да му се струва твърде едностранчива. Според Куинодос в текста си Фройд включва нови хипотези за страха и изоставя някои от по-ранните си идеи.⁸ Започва да разглежда страха (тревожността) като афект, който се преживява от Аза, когато Азът се изправя пред опасност. Тази опасност винаги е свързана със страх от загуба на обекта. Азът е способен чрез изгласване да се предпази от идеята, проводник на неприемливият импулс, който се стреми да бъде осъзнат. Това става благодарение на сигнал на неудоволствие, който Азът изпраща, когато усеща свързаната с нагона заплаха, произлизаща от То.

Фройд разглежда двата случая на „Малкия Ханс“ и „Човека вълк“, като смята, че мотивът за изгласването е страхът от кастрация. Идеите, които се съдържат в страха на всеки от двамата (единия – да бъде ухапан от кон, а другия – да бъде погълнат от вълк),

---

⁸ Quinodoz, J.-M., *Reading Freud*, 2005, Routledge, 217-227.

са заместители и са резултат от изкривяването на идеята да бъдат кастрирани от техните бащи. Именно тази идея е подложена на изтласкване. И Фройд модифицира своя възглед, че не изтласкването продуцира страха, а страховете продуцират изтласкването и редица други защитни механизми като „формиране на реакция“, „изместване“, „преминаване в противоположното“, и пр.

В текста Фройд особено подробно се спира на натрапливата невроза, която се изразява с много и разнообразни симптоми. Той изследва начините, по които типичните за нея жестоки защитни битки постепенно преминават в силно ограничение на личностното функциониране. В неврозата се съчетават както симптоми, свързани със забрани, така и симптоми, заместващи удоволствието, което често е символично замаскирано. Практически формирането на симптомите бележи триумф, ако успее да комбинира забраната с удоволствието, така че това, което в началото е било защита, заповед или забрана, придобива и значението на удоволствие. Тази комбинация се дължи на амбивалентността, която оперира при изграждането и развитието на симптомите, като благодарение на нея в покъсния период симптомът включва и нови съставни части като „ритуалното разваляне“ и „прекъсването“.

Впоследствие Фройд изгражда новата концепция за тревожността като реакция спрямо отделяне и загуба. В крайна сметка той изтъква три фактора за развитието на неврозата – биологичен, филогенетичен и

психологичен. Биологичният е свързан с продължителната безпомощност на човешкото дете след раждането му, което от най-ранните ситуации на опасност има нужда да бъде обичано – нужда, която ни съпровожда през целия ни живот. Вторият фактор е свързан с историческото развитие, което стои в основата на едно прекъсване на сексуалното ни развитие между петгодишната ни възраст и пубертета и е исторически обусловено. Третият фактор е психологичен: Азът трябва да се отбранява от нагонните си пориви чрез налагане на ограничения върху собствената си организация и да се примири с образуването на симптом като заместител за причиненото ощетяване на нагона.

Фройд стига до това заключение на базата на своята дефиниция за симптом. Симптомът е знак или заместител на нагонното задоволяване, което не се случва, и е следствие на изтласкване. Посредством изтласкването Азът съумява да възпре осъзнаването на представата, която е била носител на неприятната възбуда. Как Азът успява в това? Благодарение на сигнал за неудоволствие, който изпраща, когато усеща нагонно-свързана заплаха, произлизаща от То. Изтласкването може да се уподоби на бягство, а защо не и на лъжение, бихме добавили ние. В този процес Азът отдръпва инвестициите си от неприятната представа и използва енергия за целите на освобождаването на неудоволствието под формата на страх. Оттук следва, че именно „Азът е вместилището на страха“. По този начин Фройд отхвърля предишната хипотеза, според

която енергията, инвестирана в изтласквания порив, автоматично се трансформира в страх. По-нататък страхът се възпроизвежда като афективно състояние от един вече съществуващ паметов образ. Такива афективни състояния са били инкорпорирани в психичния живот като наслаждения от прастари травматични преживявания в ситуации, наподобяващи настоящите преживявания, и биват възкресявани под формата на паметови символи. Фройд отхвърля идеята на Ранк за травмата при раждане като универсално обяснение на тези състояния. Отхвърля и възгледа за слабостта на Аза пред То и подчертава властта, която Азът има при изтласкването. (Впрочем Фройд се изказва и против философите, „които фабрикуват светогледи“, но са далеч от практикуващите труженици, към които причислява и себе си.) Изтласкването демонстрира както силата на Аза, така и слабостта му, защото нагонните импулси успяват и да се преобразуват в манифестни симптоми.

Фройд обаче достига и до извода, че Азът, в качеството си на организация, е способен да влиза и в свободен контакт и реципрочно взаимодействие между съставлящите го части. Произходът на неговата десексуализирана енергия се разкрива още в стремежа му към свързаност и съгласуваност и в необходимостта му да поддържа синтез в мисленето и преживяванията, както и да нараства успоредно с развитието му.

Фройд се връща и към кастрационната тревога при Малкия Ханс и обрисова разликата ѝ със симпто-

ма страх от коне, невъзможност да излезе на улицата – ограничения, които Азът си налага, за да не допусне да възникне страховия симптом. Но защо страхът на Ханс е част от невроза, а не просто страх? Това, което го прави невроза, е само едно нещо – заместването на бащата с коня. Това изместване е улеснено, защото Ханс е малък и на тази възраст вродените пътища на тотемното мислене може да бъдат лесно реставрирани.

Какви средства има Ханс да се бори с нагонния импулс, а именно – с агресивността срещу баща си? Според Фройд има няколко защитни механизма в добавка към „формирането на реакция“: „ексцесивен афект, който замаскира враждебните импулси“, „превръщане в обратното“, т.е. насочване на агресивността от бащата към себе си, но Азът може да направи и така, че нагонният импулс да регресира до оралната фаза и да бъде експресиран като страх от ухапване от кон. „Двигател на изтласкването е страхът от кастрация. Страхът причинява изтласкването, а не, както мислех по-рано, изтласкването – страха“.

Така или иначе, ние сме съгласни с Куинодос, че този текст – „Задръжка, симптом, страх“, – въпреки критиките към него, е много важен, защото провокира засилване на интереса към ранното детско развитие, и по специално към такива превратности на тревожните състояния, каквито са тревогата от раздялата и преживяванията за загуба в този период. Същевременно текстът бива подложен на критика и от последовате-

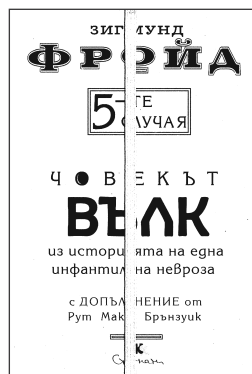
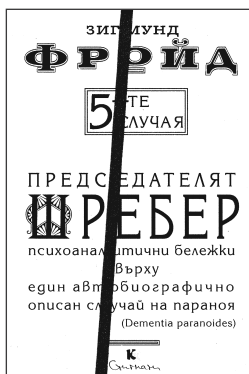
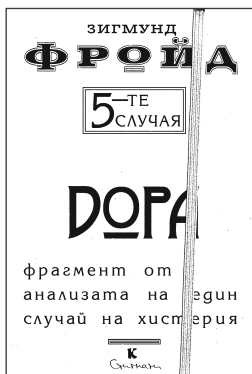
лите на Лакан, които – може би основателно – предпочитат пред него един друг текст на Фройд, свързан със страха: „Ужасяващото“ („Unheimlich“), датиращ от 1919 г. В критиките си те изтъкват ролята на това, което наричат „липса на липсата“ в генезиса на тревожността. От своя страна изповядващите теорията на обектните отношения смятат, че страхът е в основата на процеса на символизиране. Те диференцират два типа тревожност в зависимост от позицията на индивида по отношение на обектите: при параноидно-шизоидната позиция – предимно параноидна, а при депресивната – предимно депресивна; типове тревожност, които значително се отличават според характеристиките и феноменологичните си основания. Но засега ще спрем дотук.

***

В заключение бихме искали да подчертаем, че тези текстове показват трудния път на Фройд в изграждането на психоаналитичното учение. И по-точно казано, гениалните му усилия да съчетае практиката си с „теоретичен корпус“, който да представи психоанализата като академична наука. Фройд постепенно се отърсва от „хидравличните“ обяснения за „психичното“, свързани може би с оптимизма на XIX в., и започва да го вижда като психична сцена, на която се разиграват отблясъците на човешките отношения. Появяват се пси-

хичната болка и най-вече чувствата, заедно с тяхната роля за човешкото развитие.

Нещата не са отведени докрай в разработката си, но те отварят пътя за бъдещото развитие на психоанализата, което е неотделима част от нашата култура.

Зигмунд Фройд
ТОТЕМ И ТАБУ

НЯКОИ
СХОДСТВА В
ПСИХИЧНИЯ
ЖИВОТ
НА ДИВАЦИТЕ
И
НЕВРОТИЦИТЕ
[1912–1913]

БЕРЛИН

К

издателска къща **КК**..... kx@bsph.org ..... www.bsph.org/kx .....
(02) 4654 152 ..... софия 1000 ..... площад „славейков“ 11 .....
..... за продажби: 0895 772508

ако искате да получавате новини за книгите ни
и техните промоции, изпратете празно електронно съобщение с
тема/subject NEWS на адрес kx@bsph.org

Зигмунд Фройд

4 основни текста

*Преходността / Траур и меланхолия / Отричането /
Задръжка, симптом и страх*

превод Елица Цигорийна, Светлана Събева
редакция Нина Николова
редактор на издателството Антоанета Колева
съставителство д-р Давид Иерохам
послеслов д-р Давид Иерохам
коректор Милена Генова
дизайн Гургана Икономова
технически редактор Ася Захариева

Издателска къща **КК** – Критика и Хуманизъм

Българско общество по групова анализа
и групови процеси

2018
ISBN 978 954 587 218 1
ISBN 978 619 91118